

IN MEMORIAM

MILKO KOS (1892—1972)

V začetku dvainsedemdesete pomladi tega stoletja je preminil profesor Kos, ki je v Arheološkem vestniku s prispevki le malo sodeloval — pravzaprav samo ob kolokviju o zgodnjem srednjem veku v Vzhodnih Alpah, ki smo ga imeli leta 1969 v Kranju — vselej je bil preveč zaposlen in nemara smo premalo intenzivno vztrajali — pač pa je naše glasilo naklonjeno podpiral, pazljivo zasledoval njegov razvoj, se večkrat o njem na prijeten način kritično izražal in se veselil vsake nove številke. Kot predstojnik Inštituta za zgodovino je bil ves čas tudi glavni nadzornik revije kot seveda tudi arheološke sekcije. S sodelavci je bil v individualnem in toplem kontaktu, posebej če so se njihova raziskovanja bližala njegovi interesni sferi. V takih primerih smo ga često sami iskali, da bi slišali njegovo besedo, mnenje ali pa vsaj spodbudo. Kljub zaposlenosti, ki je bila pogosto takšna, da nas je bolelo, koliko časa žrtvuje za organizacijsko delo in za reševanje najrazličnejših, tudi naših problemov, časa, ki ga je pisec velikih del kot so *Zgodovina Slovencev* (1933, 1955) ali topografije srednjeveške Ljubljane (1955) jemal svojemu lastnemu delu, daleč važnejšemu ne le za strokovnjake, ampak tudi za Slovence kot narod. Mislim predvsem na historični topografski leksikon, ki ga na žalost ni mogel končati, ki pa ga je že v kartoteki nesebično in rad dajal vsem na razpolago in na vpogled, kadar so ga potrebovali.

Povezava med arheologijo, med arheološkim raziskovalnim delom in njegovim je bila vselej tesna. Daleč pred nami se je zavedal, kakšne osnove mora dajati arheologija za studij o začetkih Slovanstva v vzhodnoalpskem prostoru. Pa ne le arheologija o starih Slovanih, posebej važna se mu je zdela tudi arheologija kasne antike, ki je pri nas še v povojih, in je zato ni mogel kaj prida vrednotiti na začetnih straneh svoje *Zgodovine Slovencev*. Ker se je zavedal te pomanjkljivosti, se je sam spuščal na to področje, za kar mu je veda hvaležna, mi pa bomo še dolgo posegali po teh studijah in po gradivu nakopičenem v njem.

Za arheologijo so delno pionirske delno spodbudne njegove historično-topografske studije in toponomastični prispevki, kot so *Chreine mons* (GV 4 [1928] 115—118), *Stari trg* (ib. 5-6 [1930] 160—173), *Vlahi* (GMS 20 [1939] 226—235), *Gradišče in Gradec* (ib. 22 [1941] 116—124), *Vojvoda in knez* (ib. 24 [1943] 77—83) ali *O prevzemu antičnih krajevnih imen* (Serta Kazaroviana 1 [1950] 241—248), dalje, *Pustota* (Slavistična revija 3 [1950] 397—404), *Cesta* (Abramičev zbornik 2 [1954—1957] 169—174). Arheolog-historik pa bo vedno cenil predvsem studije k tako imenovani staroslovenski dobi, kot so *O bolgarskem knezu Alcioku* (Šišičev zbornik [1929] 251—258), *Postanek in razvoj Kranjske* (GZM 10 [1929] 21—39), posebej, *K postanku slovenske zapadne meje* (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 5-6 [1930] 336—375), *K poročilu*

Pavla Diakona o Slovencih (ČZN 26 [1931] 202—216), *Slovenska naselitev na Koroškem* (GV 8 [1932] 101—142; Koroški zbornik [1946] 43—75), ter vrsta studij in analiz v zvezi s krogom Pribine, kneza Koclja in slovanskih apostolov.

Drug konkretni doprinos k slovenski kulturi, k razvoju zgodovinske vede in njenemu razcvetu na tem prostoru je njegovo organizacijsko delo. Aktivno in z ljubeznijo ter s čutom dolžnosti je podpiral razvoj institucij, ki jo omogočajo, ohranjajo, razvijajo. Zgodovinsko društvo, Narodni muzej, Univerza z biblioteko in Akademija so torišča, na katerih je deloval. Povsod je opravljal svojo dolžnost, povsod je bil na mestu, povsod je njegova avtoriteta, ko je zaslovel, varovala pridobitve minulih generacij strokovnjakov in jim dodajala nove. Isto velja za pokrajinske in mestne muzeje, ki jih ima Slovenija. Njegovo sodelovanje s strokovnimi kolegi doma in drugod je dajalo rezultate, ki so bili potrebni, zreli in pomembni.

Kje so časi, ko smo ga kot gimnazijci spoštljivo spremljali s pogledom, kadar je stopal proti Narodnemu muzeju. Spoznali smo ga, kot gimnazijec spoznava narodne spomenike: slej ali prej ga je malone vsakomur izmed nas nekdo — morda oče — pokazal in nam povedal, da smo pravkar srečali avtorja *Zgodovine Slovencev*, editorja ter komentatorja Konverzije *Bagoariorum et Carantanorum* (1936), *Brižinskih spomenikov* (skupaj s Franom Ramovšem, 1937), vrste urbarjev (od 1939 dalje). Zgrešiti ga ni bilo več mogoče, ker je — da tako rečem — nekako zlahtno izstopal izmed ljudi, ki smo jih srečavali. In tako je njegova podoba postala sestavni člen našega predstavnega sveta. V lestvici človeških in znanstvenih vrednot visoko postavljena podoba, ki je z leti ni bilo treba — kot toliko drugih — predstaviti niže. Tudi za to smo mu hvaležni. In najbrže predvsem zaradi tega smo se do zadnjih let razveselili vsakokrat, kadarkoli in kjerkoli smo ga srečali. Pogosto se je kljub stotim skrbem in težavam, ki jih je imel, tudi sam navzel našega veselja in, če je tako nanoslo, pri merlotu (ki ga je s šegavim ljudskoetimološkim prijemom včasih povezal s svojim imenom), pozabil na znanost, opomnil to in ono iz starih dni, iz svoje mladosti, ali povedal kaj o svojem očetu, ali pa za šalo preskušal, če še kaj vemo o katà triton trohaion.

Mnogo bomo še študirali njegova dela, mnogokrat bomo citirali posamezna mesta iz njih. Ali bomo pomislili nanj, kadar bomo s Karavank gledali proti Gosposvetam?

Vedno, kadar sem se z njim razgovarjal, sem imel občutek, da me je imel rad. Po obrambi doktorata — bil je zadnji, ki ga je kritično preverjal — mi je govoril posebej prisrčno in na koncu dejal: 'Znanost nikdar ne stoji. Ali napreduje ali nazaduje. Iz nje ni poti nazaj. — Srečno!'

Profesor Kos, srečno tudi Vam.

J. Šašel